

Manuel Guerrero Brullet

**PRESENT I FUTUR DEL LLIBRE EN CATALÀ**

*L'aventura del llibre català. Converses sobre edició entre dos segles*

Lourdes Toledo

272 pp., 2024, Barcelona, Editorial Comanegra

Com sabem, el primer llibre imprès en català, apareix a València, el 1474. Fou *Trobes en llaors de la Verge Maria*, reunia en seixanta pàgines el textos d'un certament poètic. Ara un exemplar d'aquest llibre és un dels tresors de la Biblioteca de la Universitat de València. La seva publicació tingué un ressò prou important, donat que participaren en l'acte de presentació del llibre a València, el mateix 1474, entre d'altres, ni més ni menys que Jaume Roig i Joan Rois de Corella, tal i com explica Joan Fuster al seu llarg estudi «L'aventura del llibre català», que aparegué a propòsit de la celebració dels *500 anys del primer llibre imprès en català*, dins del volum que feia cada any de Nadala de la Fundació Carulla, editada per Barcino, el 1972. L'assaig que s'acabava amb un capítol dedicat a «Els feliços seixanta», era un dels assaigs didàctics, documentats i personals que acostumava a escriure Fuster fruit d'algun encàrrec concret. L'assaig va ser recuperat per l'editorial Empúries, el 1992, en forma de llibre, amb el títol *L'aventura del llibre català*, i un epíleg de Francesc Vallverdú. Ara el podem llegir al volum de recull d'escrits de Joan Fuster, *Figura d'assaig. Literatura, crítica, cultura* (1948-1992), en selecció i pròleg d'Antoni Martí Monterde, publicat el 2021, per commemorar el centenari de Joan Fuster, per l'editorial Comanegra.

L'escriptora i periodista Lourdes Toledo (València, 1970) ha tingut la gosadia i l'encert de recuperar el títol de l'assaig de Fuster per fer una radiografia de l'actualitat del llibre en català a partir de les converses amb un bon conjunt d'editors en actiu. La contracoberta del llibre afirma que es tracta de «Reflexions sobre l'edició catalana i el món del llibre: passat, present i futur». Per bé que, al meu entendre, més que una reflexió sobre el passat, que és el que va fer Fuster, es tracta d'una reflexió coral, amb la participació de dinou veus seleccionades entre les més destacades de l'edició i el món editorial actual, sobre el present i el futur del llibre en català, encara que inevitablement, en algunes entrevistes es parli més del passat que del present. Com és el cas de la que tanca el llibre, amb Luis Zendrera, a propòsit dels cent anys de l'editorial Joventut.

Una de les virtuts del llibre, a diferència del que acostuma a ser habitual, és que ens acosta al món editorial de tots els Països Catalans, cosa que permet de

conèixer el bon moment de l'edició en català al País Valencià i a les Illes. Malgrat totes les dificultats, i ara amb els nous governs del PP i Vox, a les València i les Illes, amb una situació encara més difícil per als editors en català en aquells territoris, Lourdes Toledo, que per alguna cosa és valenciana, comença el llibre amb una entrevista a Eliseu Climent (fundador i editor de 3i4), que com sabem, ha estat un dels grans editors valencians d'aquests darrers cinquanta anys, tot i que la seva activitat ha estat sovint més dirigida a l'agitació política i cultural, i la creació d'iniciatives fonamentals com els premis Octubre, la revista El Temps o institucions com Acció Cultural del País València o el centre Octubre de València, que no pas a centrar-se en la tasca editorial. Les entrevistes amb Joan Carles Girbés, que va començar a Bromera, després fundà Sembra llibres, i, des del 2016 va aterrar al grup Ara Llibres, del qual és director editorial —que des de la creació de la cooperativa Som, s'ha ampliat amb Amsterdam i Now Books, i la Col·lecció Bernat Metge—; amb Josep Gregori, impulsor de Bromera edicions, ara en mans del grup Planeta; i amb Vicent Olmos, fundador i editor de l'editorial i la revista *Afers*, completen aquesta visió sobre el panorama de l'edició valenciana amb alguns dels protagonistes de la seva eclosió.

Pel que fa a les Illes hi ha una entrevista ben interessant amb Maria Muntaner (Leonard Muntaner editor) i una altra ben divertida amb Guillem Frontera i Miquel Campaner (Editorial Ensiola), que ens permeten d'endinsar-nos en la particularitat illenca i en les dificultats per fer circular els llibres per tots els territoris de llengua catalana.

Quant al Principat, Lourdes Toledo entrevista Josep Cots (Edicions de 1984), Laura Huerga (Raig Verd editorial), Josep Lluch (Edicions Proa, Pòrtic, Empúries), Àngel Madrià (Grup Gavarres), Josep Maria Muñoz i Núria Iceta (Llibres de l'Avenç), Eulàlia Pagès (Pagès editors), Aniol Rafel (Periscopi), Jordi Raventós (Adesiara Editorial), Rosa Rey (Angle Editorial), Joan Sala (Comanegra) i Luis Zendera (Editorial Joventut), ja esmentat.

Com es veu, Lourdes Toledo ha optat per una completa i personal selecció d'editors més aviat pertanyents a editorials independents que no pas representants dels grans grups editorials que també editen en català. «Tota tria és problemàtica, bé que ho sabem, i aquesta també. Tanmateix, em sembla una tria justificada en termes generacionals, territorials, de diversitat de projecte editorial i trajectòria. Naturalment podria haver-hi inclòs altres editors i editores, tots ben interessants, però, com es pot entendre, l'exhaustivitat és inviable si del que es tractava era de fer un llibre de dimensions raonables», afirma l'autora.

Quan als anys vuitanta del segle passat vaig començar a col·laborar i tenir contactes amb el món editorial català, Edicions 62 encara era l'editorial hegemònica, juntament amb Enciclopèdia Catalana, però la fundació de Llibres del Mall, la Magrana, Quaderns Crema i, més tard, Columna i Empúries, principalment, havien començat a sacsejar el mercat i la introducció de nous autors i noves corrents literàries. Moll a Mallorca i 3 i 4 a València, entre d'altres, completaven el panorama d'aquell moment. Josep Cots, fundador d'Edicions de 1984, recorda aquells anys: «Als anys vuitanta hi érem fonamentalment Proa, Edicions 62, Columna, Quaderns Crema, La Magrana, nosaltres i La Campana. Amb el temps, Quaderns Crema va anar baixant el ritme de producció i van fundar Acontilado, i ara La Campana ha estat absorbida per Random House.» Caldria afegir que La Magrana també ha estat adquirida per Random House...

Malauradament, en pocs anys, han mort Josep Maria Castellet, Jaume Vallcorba i Xavier Folch, i el paisatge editorial ha canviat enormement. Els canvis i els moviments en el sector editorial català han estat constants aquests darrers anys. El Grup 62 va ser comprat per Planeta i, ben recentment, la crisi d'Enciclopèdia Catalana, ha fet emergir un nou grup editorial creat per Oriol Soler, d'Abacus, i l'empresari Jaume Roures, que tot just s'està definint, amb Ernest Folch com a director editorial.

Feliçment, vivim un moment extraordinari de l'edició en català, l'Associació d'editors en llengua catalana està formada per més de cent editorials dedicades a la publicació professional. Ara bé, tal i com afirma Joan Sala, fundador de Comanegra, «el sector del llibre en català té una mala salut de ferro.»

El llibre parteix d'un conjunt d'entrevistes que Lourdes Toledo ha anat realitzant des del 2020 fins al 2023, publicades a diversos mitjans, *Eldiario.es* i *La Veu dels Llibres*, per bé que més de la meitat són inèdites. En conjunt conformen una molt bona crònica de l'actualitat del món editorial català que fa de molt bon llegir i que permet de conèixer molts dels projectes més estimulants del panorama editorial. Així com les fortaleeses i les febleses del sector. Les dificultats de la distribució en tot el territori català, la fragmentació del sector i la mida excessivament reduïda de moltes de les empreses editorials són algunes de les característiques que no han canviat els darrers anys. Ara bé, paradoxalment, malgrat les dificultats i les limitacions del mercat del llibre en català, sorprèn la quantitat de noves iniciatives editorials i la vitalitat del sector. El llibre infantil i juvenil en català, per exemple, viu un moment de creixement exponencial i obert al mercat internacional.

Lourdes Toledo explica molt bé el recanvi generacional com una de les característiques del present editorial. D'una banda, el llibre constitueix un homenatge a editors com Eliseu Climent, de 3 i 4, Josep Cots, d'Edicions 1984, o Joan Sala, fun-

dador de Comanegra, que ara donen el relleu a nous editors que mantenen sengles segells editorials amb noves i diferents energies. D'una altra banda, dona a conèixer nous editors com Laura Huerga, fundadora de Raig Verd i ara presidenta del PEN Català, o Aniol Rafel, creador d'Edicions Periscopi, que amb poc més de deu anys han renovat substancialment el panorama editorial amb projectes que ja s'han consolidat i han donat a conèixer autors rellevants de l'àmbit internacional i català.

Un altre aspecte que subratlla l'autora és el nombre creixent de dones editores que han modificat certament el perfil de moltes de les editorials catalanes dominades majorment fins no fa gaires anys només per homes. Basta citar les entrevistades al llibre i afegir-hi, entre d'altres, Maria Bohigas, de Club Editor, Eugènia Broggi, de L'Altra Editorial, o Isabel Obiols, d'Anagrama.

No cal dir que aquestes tres darreres editores, i d'altres rellevants editors com Raül Garrigasait, de la Col·lecció Bernat Metge, Jordi Cornudella, del Grup 62, o Antoni Munné i Montse Ingla, d'Arcàdia, podien complementar i ampliar el llibre amb destacades aportacions personals. També fóra bo de conèixer l'opinió d'editors que coneixen bé els grans grups editorials com Joan Tarrida, de Galàxia Gutenberg, o Joan Riambau, de Penguin Random House.

En tot cas, el que és més impactant de l'edició en català és el nombre creixent de nous projectes editorials que no paren de créixer i el rigor i la vocació admirable d'editors independents com Jordi Raventós, fundador d'Adesiara, més amatents de la qualitat dels llibres que del benefici econòmic: «posar molta cura en tots els aspectes del procés d'edició, des de la tria del paper i el disseny exterior i interior del volum fins a les revisions d'estil i tipogràfiques de cada llibre. En fem tres, i sempre sobre paper, mai en pantalla, un mètode que ara, pel que veig arreu, està en perill d'extinció.»

Veurem si persisteix en el temps el creixement continuat de l'edició en català. Sense subvencions públiques no és clar que el sector pugui subsistir com ara. Si bé, el mercat editorial s'obre a gèneres nous com el còmic, el manga o el llibre il·lustrat, per captar nous lectors i públic, no hi ha dubte que ha perdut musculatura, per exemple, en el camp dels llibres d'art, arquitectura o disseny. La dependència del castellà és, sembla, inevitable en molts àmbits. No cal dir en llibres científics o tècnics, on l'absència del català és proverbial. La indústria del llibre, com sabem, va més enllà de la creació literària.

Ara bé, és clar que l'aventura del llibre en català és certament fascinant. I Lourdes Toledo sap transmetre en les seves entrevistes la passió i la inquietud intel·lectual que mou l'ofici de l'edició. Sens dubte, estem davant d'un llibre que serà de referència obligada per conèixer el món editorial català dels nostres temps. ☞